

УДК 377.1+616-051

М.І. Данюк
м. Чортків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Постановка проблеми. Глибокі зміни, що відбулися в нашій країні, стосуються усіх сфер життя суспільства, в тому числі системи освіти, яка виявилась неспроможною розв'язати багато проблем, спричинених новими соціально-економічними умовами. Формування національної парадигми освіти й виховання, перехід освіти України на ступеневу систему навчання ставлять нові завдання перед професійною освітою, метою якої є формування компетентних фахівців, здатних максимально реалізувати свій потенціал у конкретній сфері трудової діяльності. Водночас, зміни, які відбуваються у соціальному, політичному, духовному та економічному житті суспільства, загострили потребу в особистості, здатній свідомо та активно визначати спосіб свого життя, нести відповідальність за результати дій і вчинків, чітко визначатись у напрямках розвитку та вдосконалення.

Сучасні умови суспільного розвитку України потребують переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх спеціалістів, удосконалення її якості, інтегрування, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури випускників. Окреслені Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті завдання передбачають спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної і практичної підготовки фахівців.

Аналіз раніше виконаних робіт. Проведений аналіз літературних джерел засвідчив, що проблеми організації навчально-виховного процесу підготовки фахівців середньої ланки для сфери медицини, економіки, освіти і т.д. розглядаються в роботах Я. Болюбаша, Р. Гуревича, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Рудої, А. Степанюк, М. Степка, О. Ярошенко та інших науковців. Ними встановлено загальні закономірності, принципи, специфіку діяльності та розвитку навчальних закладів I-II рівня акредитації. Наукові підходи до виховання гуманної особистості у сучасних умовах розроблені в дослідженнях В.Білоусової, М. Боришевського, А. Вірковського, С. Гончаренка, Г. Данилової, В. Добровського, К. Дорошенко, О. Кононко, О. Ростовцевої, О. Столяренко, Ю. Стежка, Ю. Танюхіна, Т. Шангірей та інших. Ціннісно-сміслова сфера особистості розглядалася в працях І. Бежа, О. Дробницького, А. Здравомислова, М. Рокича, В.Ядова та інших авторів. Однак, проблемі забезпечення загальнокультурної підготовки майбутніх медичних працівників науковцями приділено недостатньо уваги.

Постановка завдання. Завданням статті є обґрунтувати педагогічні умови організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх медичних сестер на засадах гуманної освітньої парадигми.

Виклад основного матеріалу. Проведений багатоаспектний та діалектичний аналіз літературних джерел дозволив нам установити, що найбільш загальними педагогічними умовами забезпечення відповідного процесу є: творче використання прогресивних ідей досвіду зарубіжної школи; врахування законів природи при конструюванні навчально-виховного процесу підготовки майбутніх медичних сестер.

Обґрунтуємо першу умову. Науково вивірене розгортання процесів гуманізації освіти України вимагає вивчення теорії та практики європейської та світової педагогіки, оскільки окремі зарубіжні системи виховання та навчання мають величезний практичний досвід роботи школи, діяльність якої спрямована на особистість як першооснову у визначенні мети, змісту освіти, форм і методів організації навчального процесу, професійної діяльності викладача тощо. Використання ідей і здобутків зарубіжної педагогіки сприяє розв'язанню актуальних для сучасної вітчизняної школи соціально-педагогічних завдань розробки та послідовного втілення

гуманної освітньої парадигми. Однак ефективне використання зарубіжного досвіду передбачає не пряме його запозичення з використанням готових результатів, а відображення передових гуманістичних ідей у педагогічній національній свідомості, соціальної та культурної інтеграції вітчизняної та світової педагогіки, врахування специфіки й особливостей системи освіти України, а отже, адаптації зарубіжних ідей і підходів до національної школи, до вітчизняної культури в цілому. Це дозволить створити сприятливі умови для всебічного розвитку особистості, її творчих здібностей, виховання громадянина, який здатний до самостійного осягнення та оцінки життєвих проблем, самовизначення щодо життєвого і професійного вибору, самореалізації у різних видах творчої діяльності, успішної соціалізації тощо.

Зупинимось на прикладі використання ідей відомого німецького вченого П. Петерсена. Його педагогічна концепція Йена-плану є синтезом багатогранного розвитку реформаторської педагогіки. Учений об'єднав у нову та гармонійну концепцію актуальні реформаторські надбання із: «Школи успіху і радості» С. Френе — робочі майстерні; «Школи для життя, через життя» Ж.-О. Декролі — організацію школи як місця створення вільного дитячого життя; «Домашньої школи» Б. Отто — використання навчальних курсів, спецкурсів, комплексного навчання; Д. Літца, В. Кіппатріка, Г. Кершенштайнера — методи трудового навчання; А. Ферр'єра — методи групової роботи; ідею шкільної общини та систему курсів із Оденвальдської школи П. Гегеба [1]. Фактично педагогічна технологія П. Петерсена була протиставленням традиційній школі з її класно-урочною системою, жорсткою регламентацією режиму дня, дисципліною, субординацією у взаєминах між учнями та вчителями. Вона спиралася на виховну общину, сформовану на засадах поваги до особистості дитини, поєднання свободи і самостійності, тісного зв'язку батьків, студентів і педагогів

П. Петерсен передбачав розгляд навчально-виховного процесу як дисипативної системи, яка функціонує за нелінійними законами, а її розвиток моделюється як нелінійний рух, спрямованість і зміст якого двічі детерміновано спонтанним саморозвитком і цілеспрямованими діями суб'єктів розвитку освіти. Вчений заперечує поділ дійсності на окремі предмети оскільки світ, в якому ми живемо, є цілісним. У цьому єдиному цілому він виділяє три галузі дійсності, в яких люди функціонують: Бог (або духовне життя); Природа; Людина (і культура). Ці три галузі переплітаються між собою і не завжди їх можна чітко розмежувати. Тому П. Петерсен намагався повернути освіту в сторону реальної дійсності, перетворити її у ситуацію, яку переживає сама дитина. Відповідно ключовим поняттям його концепції є «педагогічна ситуація», яка передбачає педагогічний вчинок, який спрямований на дитину (у нашому випадку пацієнта), як на цілісну особистість. Тобто мова йде про навчальний процес, який дає змогу здобути фундаментальний досвід діяльності. При цьому співпадає навчання для майбутнього і вже наявний досвід студента. Загалом вимога цілісного розгляду навколишньої дійсності, пізнання через діяльність, що є методологічною основою педагогіки П. Петерсена, повністю узгоджується із науковою думкою сучасних педагогів нашої країни [2].

Реалізація другої умови актуалізується тим, що процеси кардинальних перетворень навчальних закладів освіти і суспільства потребують переорієнтації їх діяльності на гуманістичні цінності. Світовий досвід свідчить, що це можливо при природовідповідному характері побудови навчально-виховного процесу. Однак донедавна в освітній традиції домінувала антропоцентрична доктрина, яка формувала уявлення про другорядність для суспільства закономірностей живої природи, звеличувала сутність людини над іншими природними системами. Тому відбулося ігнорування законів природи в усіх формах організації життєдіяльності як суспільства в цілому, так і окремих його інститутів. Склалася ситуація деформації екопсихологічної свідомості людини. Констатується відсутність екологічних установок та ціннісних орієнтацій у повсякденній поведінці. У пересічного громадянина практично відсутні знання про адаптаційні процеси в природі та суспільних явищах, екоадаптаційні можливості природних систем і людини, усвідомлення ціннісного значення останніх в еволюції.

Ми стоїмо на позиції, що навчально-виховний процес у вищій школі є відкритою,

нелінійною, самоорганізуючою інформаційною системою. При цьому студент як суб'єкт педагогічного процесу, є головною діючою особою будь-яких перетворень у цій системі. Враховуючи те, що людина є *біосоціальною* істотою, ми вважаємо, що при проектуванні освітньої діяльності студентів, необхідно враховувати загальні закономірності організації та функціонування природних систем, тобто максимально враховувати принципи природовідповідності. Наш висновок про можливість трансформації законів розвитку природи на освітні системи повністю узгоджується із результатами, отриманими російськими вченими В. Лихолетовим, О. Назаретяном, Є. Седовим [3; 4; 5], які констатують наявність єдиних закономірностей еволюції відкритих інформаційних систем.

Зупинимось на розгляді окремих концептуальних положень, реалізація яких при конструюванні навчально-виховного процесу у вищій школі дозволить максимально врахувати загальні закони розвитку природи. Твердження про те, що світ є системою взаємопов'язаних систем, і що все в світі системне сприймається сучасною молоддю як відомий факт. Проте воно, на нашу думку, ще недостатньо використане для обґрунтування організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Спробуємо його адаптувати до умов сучасної медичної освіти в коледжах.

Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, є складно організованими системами, які функціонують за загальними законами системології. Тому їх розвиток відбувається за такими етапами: утворення, розвиток, стабілізація, деструктивні зміни, перетворення (перехід у нову якість, стан). Розглянемо етапи функціонування системи «*студент — вища школа*» без урахування ступеневої освіти. Традиційно абітурієнт, потрапивши в освітнє середовище вищої школи, перетворюється на студента. Це відповідає етапу утворення нової системи «*студент — вища школа*». Далі на етапі розвитку системи відбувається інтенсивне становлення студентів як майбутніх фахівців. Після цього закономірно настає етап стабілізації, на якому висхідні і низхідні процеси розвитку системи урівноважуються. Незалежно від певних суб'єктивних чинників (бажання керівництва ВНЗ, викладачів, студентів тощо) на останніх курсах навчання розпочинаються деструктивні зміни в системі «*студент — вища школа*», які тривають до того часу, поки студент не отримає диплом про відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень і перейде в нову якість — фахівець. При працевлаштуванні колишній студент стає складовою частиною іншої системи, в якій розпочинається його функціонування як молодшого медичного працівника з перших етапів розвитку відповідної системи.

При проектуванні функціонування цілісної системи «*студент — вища школа*», необхідно враховувати властивість фрактальності. Вона проявляється в тому, що цикл розвитку системи при зміні масштабу її розгляду залишається подібним до початкового, а механізми розвитку єдині для будь-якого рівня тієї ж системи. Наслідок цієї властивості — узгодженість дій підсистем, які складають цілісність певного рівня. Цілісність руйнується, якщо її підсистеми функціонують не за подібними законами. Це дозволяє розглядати підготовку фахівців як кумулятивний процес: на кожному етапі вона підсумовує в концентрованому вигляді свої минулі досягнення і кожен результат входить невід'ємною частиною в її загальний фонд; він не перекреслюється наступними успіхами пізнання, а лише переосмислюється, уточнюється й розширюється. Наша позиція повністю узгоджується з теорією динаміки структурності (О. Бистров), згідно з якою збереження утворень кожного рівня є умовою еволюції [6].

Наступним концептуальним положенням розробки проблеми організації навчально-виховного процесу у вищій школі ми вважаємо тлумачення її складових (навчально-виховний процес тощо) як відкритих саморегулюючих складних педагогічних систем, які обмінюються з навколишнім середовищем речовиною, енергією та інформацією. Виходячи з мети навчальної діяльності, в освітніх системах визначальними є інформаційні впливи. Це підтверджує і проведений аналіз наукової літератури [3-8], який засвідчив про існування значного за обсягом емпірично й теоретично обґрунтованого матеріалу, який пояснює інформаційну основу розвитку особистості (К. Юнг, О. Леонтьєв, П. Анохин, М. Кисельов та ін.) та інформаційну основу розвитку будь-якої системи (О. Назаретян, В. Нікітін, С. Міщенко, О. Поздняков та ін.). Усі теорії

розвитку визнають визначальну роль інформаційного обміну компонентів системи з середовищем існування та між собою. Саме тому ми і зосередили увагу на інформаційних процесах усередині системи «студент — вища школа» та обміні інформацією між системами різного рівня загальності. Студента ми розглядаємо як саморегулюючу інформаційну систему, інформаційні потреби якої реалізуються через контакти з іншими людьми і взаємодію з джерелами інформації. При цьому ми базуємось на інформаційно-кібернетичній теорії розвитку особистості і психіки. Суть її полягає в тому, що особистість є саморегулюючою інформаційною системою, яка розвивається шляхом реалізації потреби в інформації, а інформація про недостатню кількість знань є найбільш важливою для самовідтворення людини (В. Нікітін, М. Кисельов).

У розвитку освітніх систем проявляються антономічні властивості природи: хаосу і порядку, ентропії і негентропії тощо. Синергетика обґрунтовує адаптаційну роль балансу інформаційного обміну з середовищем (хаосу) і закритості від середовища (порядку) — двох різних принципів поведінки системи, а також необхідність для існування системи перевищення кількості інформації, яка потрапляє в неї, над її виходом. В іншому випадку система руйнується.

Загалом інформація в навчально-виховному процесі виконує різні функції:

1. *Консервативна функція збереження порядку* у вигляді організаційної структури внутрішньої взаємодії — правил, цінностей, традицій — тобто організуючих факторів, які переходять у внутрішній план у результаті розвитку системи (задають структуру впливу на студента різних зовнішніх інформаційних чинників, утворюють нові зв'язки і пріоритети в картині світу студента).

2. *Використання інформації із зовнішнього середовища* — цей фактор вносить динаміку, новизну, багатоваріантність, випадковість у систему, встановлює зв'язок системи з культурою людства, збільшує кількість порядку в системі.

3. *Ціль саморозвитку* — це організуючий фактор у внутрішньому плані особистості, організуюча основа розвитку особистості поза освітніми впливами.

Згідно із визначенням структурної складності, загальну кількість інформації в системі освітніх взаємодій можна вважати показником рівня її розвитку. Таким чином, аналіз розвитку системи освітньої взаємодії дозволяє зробити висновок, що рушійними факторами розвитку системи освітніх взаємодій є внутрішній і зовнішній інформаційні обміни в системі, а також цілі саморозвитку особистості.

Згідно із законом ієрархії систем, на студента, який перебуває в системі «студент — вища школа» здійснюють інформаційні впливи (як прямі, так і опосередковані) інші структурні елементи системи, які визначають загальну стратегію діяльності відповідної цілісності. Оскільки, як відомо, особистісні потреби та мотиви лежать в основі поведінки кожного суб'єкта освітнього процесу, то діяльність кожного студента має певні ступені свободи. Однак їх діяльність повинна здійснюватись обов'язково з урахуванням інтересів студентської групи, факультету, коледжу. Якщо цього не відбувається, то вступає в дію закон природи, суть якого полягає в тому, що, якщо один із елементів системи не функціонує за законами, визначеними вищою системою, то в останній включаються механізми на приведенні свого структурного компоненту до норми, а якщо це здійснити неможливо, то до його знищення.

Вихідним концептуальним положенням при розробці проблеми організації навчально-виховної діяльності у вищій школі ми вважаємо також положення І. Сеченова (1861р.) про невіддільність живого організму від середовища його існування: «Організм без зовнішнього середовища, що підтримує його існування, неможливий; через те в наукове визначення організму повинно входити і середовище, що впливає на нього. Оскільки без останнього існування організму неможливе, суперечки про те, що у житті важливіше — середовище чи саме тіло — не мають жодного сенсу» [9, с. 58]. Тому, проектування природовідповідного середовища, яке сприяє пробудженню творчої діяльності і пошуку адекватних способів управління нею — завдання, що стоїть перед вищою школою і суспільством на нинішньому етапі його розвитку. При цьому доцільно також урахувувати закон різноманітності систем,

перенесення якого на вищу школу дозволяє акцентувати увагу на тому, що всі студенти, як особистості, різні і чим більша їх різноманітність у системі, яку вони складають, тим ефективніше її цілісне функціонування.

Основними *принципами* організації навчально-виховної діяльності у вищій школі, за основу систематизації яких взято освітню діяльність студента, є:

1. *Принцип особистісної цілеспрямованості студента*: підготовка кожного студента здійснюється на основі і з урахуванням його особистих навчальних цілей.

2. *Принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії*: студент має право на усвідомлений та узгоджений з педагогом вибір основних компонентів своєї освіти — смислу, цілей, завдань, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю та оцінки результатів.

3. *Принцип метапредметних основ освітнього процесу*: основу змісту освітнього процесу складають метапредметні об'єкти, які забезпечують можливість суб'єктивного особистісного пізнання їх студентами.

4. *Принцип продуктивності навчання*: головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє зростання студента, яке складається з його внутрішніх та зовнішніх освітніх продуктів навчальної діяльності.

5. *Принцип первинності освітньої продукції студента*: створений студентами особистісний зміст освіти випереджає вивчення освітніх стандартів і загальновизнаних досягнень.

6. *Принцип ситуативності навчання*: освітній процес базується на ситуаціях, що передбачають самовизначення студентів і пошук їхніх рішень. Викладач супроводжує студента в його освітньому поступі.

7. *Принцип освітньої рефлексії*: освітній процес супроводжується його рефлексивним усвідомленням суб'єктами освіти [10].

Висновок. Для організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх медичних сестер значимими є дві ідеї П. Петерсена, а саме: вимога цілісного розгляду навколишньої дійсності, повернення освіти в бік реальної дійсності, перетворивши її у педагогічну ситуацію, яку переживає сам студент; «педагогічна ситуація» передбачає педагогічний вчинок, який спрямований на пацієнта, як на цілісну особистість і дозволяє зреалізувати методологічний принцип — пізнання через діяльність.

За основу проектування природовідповідного процесу доцільно взяти когнітивно-інформаційний та діяльнісний підходи. Розгляд системи «студент — вища школа» як відносно ізольованої, врахування етапів їх розвитку та змін енергетичного потенціалу, дозволить зреалізувати природовідповідний принцип при складанні навчального плану підготовки майбутніх медичних сестер, визначити науково обґрунтований перелік і зміст навчальних дисциплін.

Література:

1. Дичківська І. М. Йена-план-школа Петера Петерсена. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / Ілона Миколаївна Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с.
2. Степанюк А.В. Наукові основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями педагогіки Петера Петерсена / А.В.Степанюк // Вісник Нац.академії держ. прикордонної служби України: Педагогічні науки. — №2. — 2009. — С.150-161. /<http://nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2009-2/zmist.html>
3. Лихолетов В.В. Свернутая модель законов развития систем / В.В. Лихолетов // Педагогика. — 2002. — №6. — С.35-40.
4. Назаретян А.П. Законы природы и инерция мышления / А.П. Назаретян // Общественные науки и современность. — 1998. — №6. — С.152-161.
5. Седов Е.А. Информационно-энтропийные свойства социальных систем / Е. Седов // Общественные науки и современность. — 1993. — №5. — С.92-100.
6. Быстров А. Динамика структурности — опыт классификации // НиТ. — 3.12.2000. — <http://www.n-t.org/tp/ns/>.
7. Никитин В.Н. Как устроен мир. Для чего живут люди (Информационная природа мироздания) /

В.Н. Никитин. — Рыбинск, 1997. — 153 с.

8. Поздняков А.В. Свойства целостных систем. / А.В. Поздняков — <http://www.rusnauka.narod.ru/phisc/chaos/2/index.html//contl>.

9. Маца К.О. Принцип всеєдності і подальший розвиток екологічної освіти /К.О.Маца // Проблеми освіти. — 1998. — №14. — С. 58-63.

10. Степанюк А.В. Організація природо відповідного навчально-виховного процесу підготовки вчителів / А.В. Степанюк // Педагогічний альманах — Херсон. Вип. 19. 2013. — С.117-125.

Розглянуті педагогічні умови організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх медичних сестер на засадах гуманної педагогіки. Висвітлені можливість трансформації ідей педагогіки П. Петерсона та законів розвитку природи на освітню систему медичного коледжу. Охарактеризовані концептуальні положення, реалізація яких дозволяє максимально врахувати закони розвитку природи при конструюванні навчально-виховного процесу.

Ключові слова: педагогічні умови, навчально-виховний процес, медичний коледж, гуманна педагогіка, медичні сестри.

Рассмотрены условия организация учебно-воспитательного процесса подготовки медицинских сестер на основе гуманной педагогики. Раскрыты возможность трансформации идей педагогики П. Петерсона и законов развития природы на образовательную систему медицинского колледжа. Охарактеризованы концептуальные положения, которые позволяют максимально учитывать законы природы при конструировании учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: педагогические условия, учебно-воспитательный процесс, медицинский колледж, гуманная педагогика, медицинская сестра

This article deals with pedagogical educational process circumstances of training future medical nurses based on principles of humane pedagogy. Opportunities of P. Peterson's pedagogical ideas transformation are explained through the educational system used in medical college. Implementation of described conceptual statements gives an opportunity to take into consideration the laws of nature development in educational process at the most.

Key words: pedagogical circumstances, educational process, medical college, humane pedagogy, medical nurses.

УДК 378.00.01

Н.М. Демченко
м. Ніжин, Україна

МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній і науковий простір в умовах глобалізації, модернізації, універсализації, інформаційної технологізації потребує підготовки фахівця високого рівня освіченості, культури, професіоналізму. В умовах реформування вищої педагогічної освіти, упровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Саме тому проблеми професіоналізму вчителя, його педагогічної майстерності стають дедалі більш значущими у теорії і практиці професійної підготовки майбутніх учителів, вимагають розробки і впровадження сучасних технологій і моделей професійної освіти, які відповідають ідеї особистісно орієнтованої освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Комплексний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел засвідчує, що в теорії і практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою модернізації та вдосконалення професійної підготовки сучасного вчителя: визначено домінантні ознаки стратегії професійної підготовки фахівців з позиції нової філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.), тенденцій оновлення вищої педагогічної освіти, розроблення теоретичних і методичних засад